

Філіпчук В. Р.

здобувач кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету

Filipchuk V. R.

Applicant at the Department of International Economic Relations
Khmelnytsky National University

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ ТА ВІДПОВІДНІСТЬ ВИКЛИКАМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто теоретичний зміст категорії «соціальний захист», особливості її трактування та критичний аналіз методів розуміння. Визначено, що соціальний захист населення в Україні потребує відтворення у власній практиці позитивних рис та подолання негативних наслідків світових тенденцій глобалізації. Встановлено, що синтез та декомпозиція підсистем соціального захисту становлять умовний каркас меж трансформації соціальної політики держави до приведення їх у відповідність до світових стандартів. Доведено, що категоріальний зміст дефініції «соціальний захист населення» має містити елементи концептуальної проблеми зближення ринків капіталу та праці з метою врахування соціальних ризиків від негативного впливу глобалізації. В результаті сформовано теоретичне підґрунтя подальшої трансформації практики реалізації багатовекторної політики держави у сфері соціального захисту населення.

Ключові слова: соціальний захист населення, соціальна захищеність, соціальна політика, система соціального захисту, соціальні ризики, глобалізація.

Вступ та постановка проблеми. За своєю природою сучасна система соціального захисту населення є закономірним відображенням таких глобалізаційних тенденцій суспільного розвитку, як соціалізація економіки, інтелектуалізація виробництва, пріоритетність загальнолюдських цінностей, утвердження високих стандартів якості життя та перманентне підвищення рівня людського розвитку.

Щодо України, то за період відновлення її державності та ринкової трансформації економіки вітчизняна система соціального захисту зазнала кардинальних змін, пов'язаних насамперед з її характером, джерелами фінансування соціальних витрат та механізмами отримання соціальних допомог і виплат, а саме роздержавлення інститутів соціального захисту, диверсифікація каналів отримання соціальних компенсацій та соціальних послуг, делегування частини соціальних функцій держави домогосподарствам та корпоративному сектору, а також розширення зобов'язань України щодо дотримання міжнародних соціальних стандартів.

Водночас національна система соціального захисту населення досі залишається фрагментарною за цільовим спрямуванням, обмеженою в наявних ресурсах, характеризується низькою ефективністю функціонування інститутів, що обумовлює її слабкість, недосконалість та відсталість від європейських соціальних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальний захист нині є предметом вивчення та елементом наукового апарату цілої низки наук та їх галузей, зокрема філософії, соціології, права, педагогіки, економічної теорії, економіки праці, соціального менеджменту, державного управління, соціальної роботи.

Серед класиків економічної науки, котрі досліджували проблеми еволюції системи соціального захисту населення й розвитку економічного інструментарію його аналізу, варто виокремити А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, А. Маршала, Дж. Кейнса, А. Пігу, М. Лоренца, Т. Веблена, Ф. Гайєка, М. Фрідмана, Дж. Бьюкенена, А. Мюллер-Армака, В. Ойкена, П. Спікера, Р. Тітмуса.

Значний внесок у розвиток соціального захисту зробили вітчизняні вчені-економісти, зокрема Н. Абаку-

мова, Н. Борецька, В. Бех, В. Геєць, І. Григ, В. Гетьман, О. Гупал, Н. Дем'яненко, К. Дідківська, О. Длугопольський, Ю. Килимник, Е. Костіна, Р. Корнюшина, Е. Лібанова, М. Лукашевич, Г. Назарова, І. Рудкевич, І. Сирота, Т. Семигіна, С. Сіденко, С. Тетерський, Н. Топішко, М. Руженський, П. Шевчук. Авторами вирішене велике коло питань теоретичного та методологічного характеру

Однак за наявності чималої кількості напрацьованих вітчизняних та зарубіжних учених з проблематики соціального захисту населення існує потреба подальшого дослідження цієї сфери соціальної політики. Це зумовлене недостатнім рівнем розробки теоретичних підходів до визначення сутності соціального захисту населення, його структурних підсистем за умов концептуального дискурсу щодо відповідності змісту викликів глобалізації.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування змісту категорії «соціальний захист населення» у вимірі глобалізаційних процесів.

Результати дослідження. Вважається загальноприйнятим, що поширення терміна «соціальний захист» пов'язане з прийняттям Закону про соціальний захист (Social Security Act) 1935 р. у США. В буквальному перекладі термін "security" має декілька значень, основними з яких є «безпека», «охорона», «захист», «забезпечення», «гарантування». У перекладі з англійської мови слово "social" означає «суспільний», «соціальний» [1].

У вітчизняній практиці поняття «соціальне забезпечення» сформоване у радянський період та має чіткі ознаки цього періоду. Соціальне забезпечення віддзеркалює ідеологію державного патерналізму та всеосяжного піклування. Так, функцію організації державного піклування здійснювали органи соціального забезпечення, діяльність яких відповідала централізовано-плановій економіці та адміністративно-командній системі управління.

Наприкінці 1980-х рр. початок реформ привів до фактичної ліквідації централізованої економіки, водночас постраждала централізована система соціального захисту. Важка економічна ситуація на більшості підприємств сприяла фактичному руйнуванню відповідної відомчої системи. Практично припинила своє існування система безоплатного розподілу житла.

З 1991 р. Україна як незалежна держава починає формувати власну законодавчу базу соціального захисту. В цей період держава прагне захистити населення від бідності, тому ухвалює низку законів, які жодним чином не враховують економічні реалії та виглядають навіть більш шедрими, ніж ті, що існували раніше. Проте забезпечення їх виконання в умовах економічної кризи стає все більш проблематичним. Це стосується, зокрема, Законів України «Про пенсійне забезпечення», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (1993 р.), «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (1991 р.), законодавчого встановлення пільг за професійною ознакою працівникам окремих сфер, зокрема суддям, прокурорам, військовослужбовцям, народним депутатам (1991–1994 рр.) [2, с. 35].

Найбільш вагомими подіями в процесі формування нової системи соціального захисту (відповідно до ринкових економічних умов) були прийняття програми житлових субсидій (1996 р.), допомоги малозабезпеченим сім'ям (2000 р.), а також формування системи державного соціального страхування. Програма житлових субсидій стала першою соціальною програмою, розробленою на засадах адресності, тобто з використанням механізму перевірки доходів (матеріального становища) домогосподарства-претендента. Програма спрямована на допомогу населенню щодо оплати житлово-комунальних послуг та палива в умовах значного зростання тарифів. Основним результатом програми було зупинення зростання заборгованості населення по оплаті житлово-комунальних послуг.

Закон про прожитковий мінімум (основний державний соціальний стандарт) прийнято у 1999 р. Згідно з ним прожитковий мінімум застосовується для встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат з огляду на вимоги Конституції України [3, с. 7]. Але досить довго мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія та більшість соціальних виплат були нижче за прожитковий мінімум.

У 2000 р. ухвалено Закон про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям. Згідно з його положеннями впроваджено другу адресну програму (після програми житлових субсидій), надання підтримки за якою залежить від доходу сім'ї та передбачає його перевірку. У Законі зазначено, що він «спрямований на реалізацію конституційних гарантій права громадян на соціальний захист – забезпечення рівня життя не нижчого від прожиткового мінімуму» [2, с. 37].

Згідно з чинним законодавством, а саме ст. 46 Конституції України, громадяни мають право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [3, с. 10].

Досвід багатьох європейських держав, що визначаються по їх Конституціям як правові та соціальні, показує, що їх соціально-економічна політика спирається на такі принципи:

1) принцип економічної свободи людини та визнання права підприємців чи їх об'єднань, найманих працівників та їх профспілок на тарифну автономію на основі соціального партнерства;

2) принцип довіри до регулюючої ролі ринку шляхом попиту та пропозиції, ціноутворення, конкуренції, але водночас на принципі відповідальності держави за гру-

ринкових сил та створення умов для впорядкування протікання економічного та соціального життя, спрямованого на забезпечення добробуту своїх громадян;

3) принцип соціальної справедливості та солідарності суспільства, зокрема шляхом податкового перерозподілу доходів від багатих до бідних та залучення дієздатних до трудового процесу, забезпечення соціальної відповідальності працездатних ще чи вже не працюючих громадян;

4) принцип участі працівників в управлінні виробництвом та розподілі, у суспільному та державному житті з розвитком різних форм економічної демократії [4, с. 261].

Отже, основними принципами соціальної держави є принципи соціальної справедливості та соціального партнерства, котрі покликані забезпечувати інтеграційну роль держави у суспільстві.

Так, Міжнародна організація праці (далі – МОП) визначає поняття соціального захисту як загальну базу соціальної підтримки всім громадянам незалежно від етнічності або тривалості їх трудового стажу. Конвенція МОП 1952 р. та наступні міжнародні трудові норми містять дев'ять основних складових соціального захисту, таких як медична допомога, допомога внаслідок хвороби, допомога по безробіттю, у зв'язку з народженням дитини, допомога сім'ям з дітьми, внаслідок виробничого травматизму і професійного захворювання, за інвалідністю, за віком, у разі втрати годувальника [2, с. 17].

Тобто наявне широке трактування соціального захисту як соціальної підтримки, яка надається всьому населенню, метою якої є соціальна безпека.

Викликає інтерес визначення, яке дає соціальному захисту “The Encyclopedia Americana”: «соціальний захист у загальному розумінні цього поняття означає безпеку та свободу від страху та спрямоване до суспільства як до групи взаємопов'язаних людей, які залежать одна від одної» [5]. Системоутворюючим фактором у цьому визначенні є «безпека та свобода від страху», що є необхідним елементом вільної демократичної держави. Підкреслений також такий суттєвий аспект соціального захисту, як можливість його існування тільки в солідарному суспільстві («групи взаємопов'язаних людей»), адже соціальний захист здійснюється спільними зусиллями всього населення країни.

Загалом виокремлюються два основні підходи до поняття «соціальний захист». Відповідно до першого підходу соціальний захист трактується як широке поняття та стосується усієї соціальної сфери у державі. Соціальний захист у широкому розумінні включає соціальну допомогу, соціальні гарантії, соціальне страхування, а також активні заходи (політика зайнятості, боротьба з безробіттям). Інакше кажучи, це діяльність держави, спрямована на забезпечення процесу формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення й ствердження у житті.

У США цей термін належить виключно до пенсійної системи (для соціального захисту в широкому розумінні використовується поняття “welfare” або “welfaresystem” – «добробут», «система добробуту»), у Великій Британії – до всієї системи грошової допомоги, у материковій Європі (за термінологією МОП) охоплює всю грошову допомогу та охорону здоров'я, в деяких інших країнах означає здебільшого соціальне страхування. Звідси впливають розходження в трактуванні соціального захисту, які існують у західній літературі [6, с. 27].

У вітчизняній літературі поняття соціального захисту трактується по-різному. На думку Н. Болотіної, соціаль-

ний захист – це діяльність держави, спрямована на забезпечення, формування й розвиток повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї [7, с. 36].

І. Дьяконова, А. Єпіфанов, І. Сало зазначають, що соціальний захист – це система державного матеріального забезпечення ветеранів праці та інших громадян похилого віку, ветеранів війни, громадян, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи, державної допомоги сім'ям з дітьми тощо [8, с. 83].

В. Базилевич розглядає соціальний захист як комплекс законодавчо закріплених норм, що гарантує держава окремим верствам населення, а також за певних економічних умов усім членам суспільства (під час зростання інфляції, спаду виробництва тощо) [9].

П. Шевчук визначає соціальний захист як комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту населення за конкретних економічних умов [10].

В. Скуратівський зазначає, що соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах [11].

В. Москаленко зазначає, що соціальний захист – це система заходів і відповідних інститутів, призначених для забезпечення нормального існування людини, підвищення рівня задоволення її соціальних потреб, якості життя та перспектив [12].

Як комплекс заходів, спрямованих на підвищення добробуту та якості життя населення, визначений законодавчо, трактують соціальний захист В. Базилевич, В. Москаленко, О. Палій, В. Скуратівський, П. Шевчук та інші науковці.

Як слушно зазначають І. Михайловська та О. Неліпович, більшість вітчизняних підходів до розуміння сутності соціального захисту ґрунтується на визначенні ролі держави в реалізації соціального захисту населення [13], однак нині існують численні програми міждержавного рівня, пов'язані із захистом від бідності, безробіття, забезпечення медичної допомоги та надання доступу до початкової освіти, що реалізуються Організацією Об'єднаних Націй, Світовим банком, Юнісеф тощо, а також приватними благодійними фондами. Окрім цього, А. Гарсія та Дж. Груат зауважують, що соціальний захист є ширшим поняттям, ніж соціальне забезпечення, адже включає також приватні заходи щодо забезпечення соціальної безпеки [1].

Розкриття та тлумачення поняття «соціальний захист», як ми бачимо, є досить дискусійним і неоднозначним у колі науковців. Наявні дослідження, що присвячені системі соціального захисту населення, або не містять визначення об'єкта, вважаючи його загальновідомим, або ж дають одне чи кілька визначень без обґрунтування доцільності їх вживання.

На наш погляд, такий підхід до проведення досліджень є вимушеним з огляду на новизну категорії «соціальний захист населення» та є першопричиною неефективної соціальної політики. Водночас дослідженню саме сутності соціального захисту населення приділяється менше уваги в роботах, але відомо, що він справляє значний прямий вплив на економіку держави, розвиток підприємництва та рівень споживання. Тому необхідне глибоке теоретичне осмислення сутності соціального захисту населення та обґрунтування соціальної політики як засобу економічного та соціального розвитку.

Провідні науковці сфери соціального захисту визначили негативні наслідки соціальної політики. Без достат-

нього дослідження сутності соціального захисту населення наведемо тези з дисертації Ю. Шклярського [14]: «З'ясування суті соціального захисту населення, його місця в економічній структурі дає можливість знайти відповідні методи та моделі, які б давали змогу передбачати результати різного роду допомоги, що надається з різних джерел. Тому дуже часто результати запланованих заходів передбачають з досить наївних концепцій реальності, що дає перекручені ефекти, протилежні тим, на які сподівалися. Прикладом може служити так звана шведська модель соціалізму, яка поступово знищила мотивацію до праці у значної частини населення цієї країни, що призвело до спаду ефективності виробництва. Якщо ми візьмемо більш низький рівень економічного аналізу (галузь, підприємство, район), негативні наслідки такої практики тут виявляться ще в більш масовому порядку».

На сучасному етапі світового економічного розвитку соціальний захист, що раніше трактувався і практично здійснювався в межах окремих країн, набуває наднаціонального та транснаціонального характеру. Відповідно, набуває актуальності трансформація концептуального змісту дефініції «соціальний захист населення» з урахуванням чинників формування та розвитку соціальної політики України в умовах глобалізаційних процесів на тлі злиття конфліктів ринку капіталу та ринку праці.

Це сталося з кількох причин. Економічна конкуренція між державами змушує їх скорочувати кошти на соціальний захист з метою підвищення конкурентоспроможності (соціальний демпінг), якщо не створено наднаціональних чи глобальних регуляторів, що покликані протидіяти цьому. Міжнародний міграційний тиск змушує перерозподіляти доходи між країнами, щоб запобігти політичним наслідкам масових міграцій. Спільність ринків капіталу та праці сприяє виникненню наднаціональних органів, що забезпечують на наднаціональному рівні захист громадянських прав, які заперечуються або ігноруються на національному рівні.

Наднаціональний характер соціального захисту набуває принаймні двох форм, таких як наднаціональний перерозподіл доходів і наднаціональне правове регулювання.

Однією з форм наднаціонального соціального захисту є міжнародний перерозподіл доходів. На субглобальному рівні цей принцип ефективний у Європейському Союзі, коли фонди цієї та інших організацій забезпечують певний рівень підтримки бідніших регіонів за рахунок заможніших. Це ще раз доводить тотожність підходів дослідників процесів розвитку і тих, хто наголошує на необхідності створення глобального рівня управління.

У щорічній доповіді ООН «Людський розвиток» декларується: «Людське суспільство дедалі більше набуває глобального виміру. Рано чи пізно воно створить глобальні організації, які забезпечать <...> систему прогресивного оподаткування (від багатих до бідних націй) <...>, яку підтримує ООН» [15]. Передумовою глобалізації перерозподілу доходів є не лише загальнолюдський прогрес, але й загроза соціальним інтересам високорозвинених держав з боку бідніших націй (через нелегальну міграцію, виготовлення і контрабанду наркотиків, небезпеку глобальних екологічних катастроф тощо).

Іншою формою наднаціональної та глобальної соціальної політики є наднаціональне правове регулювання, що передбачає приєднання до конвенцій і виконання рекомендацій МОП та інших міжнародних організацій, а також формування на цій основі національного законодавства, що регулює соціальний захист.

Перш за все це обумовлене тим, що під впливом процесів глобалізації зростають та накопичуються соціальні проблеми як на рівні окремих держав, так і на світовому рівні. Зокрема, якщо поглянути на динаміку структури розподілу доходів між різними країнами світу, то очевидно стає тенденція до збільшення і без того непропорційно великого розриву середніх доходів населення між країнами.

Так, якщо у 1870 р. рівень доходів на душу населення у США у дев'ять разів перевищував аналогічний показник найбідніших країн світ, то у 1960 р. цей розрив сягнув вже 50-кратного розміру. Згідно з даними експертів ООН до 2025 р. у країнах, що розвиваються, проживатиме абсолютна більшість населення. Відповідно, якщо нині 80% населення світу беруть участь у боротьбі за виживання, то через 7 років цей показник становитиме близько 90% [16, с. 6].

Можливість заробити більше, ніж у власній країні, є однією з причин, що спонукає сотні тисяч мігрантів щороку залишати рідні місця у пошуках вищих заробітків за кордоном. Обумовлена цим масова міжнародна трудова міграція має як позитивні наслідки (підвищення рівня зайнятості, доходів, добробуту, вимог до якості робочої сили тощо), так і негативні. Щодо останніх, то слід зазначити, що вони мають місце і для розвинених країн, і для країн, з яких мігранти виїжджають у пошуках заробітків.

Щодо ситуації в Україні, то, на думку вітчизняних дослідників цієї проблематики, зазначені процеси сприяли «вимиванню» з національного ринку праці робочих місць з високим і середнім освітніми рівнями; створенню робочих місць, які погіршили професійну структуру зайнятості; ускладненню перспектив зайнятості в галузях, які можуть і мають стати пріоритетними; зростанню незатребуваності накопиченого людського потенціалу.

Крім того, потенційна чи реальна загроза втрати робочих місць під впливом глобалізаційних процесів створює в суспільстві атмосферу невпевненості у майбутньому. Так, згідно з даними соціологічного опитування, лише 9% опитаних в Україні оцінили вплив глобалізаційних процесів на зайнятість працівників та шанси зберегти роботу як позитивний [15].

Як не парадоксально, але високий рівень доходів і соціального захисту в умовах глобалізації теж стає фактором підвищеного соціального ризику. Зокрема, економічна конкуренція між державами змушує їх скорочувати кошти на соціальний захист з метою підвищення конкурентоспроможності, якщо не створено наднаціональних чи глобальних регуляторів, що покликані протидіяти цьому.

Таким чином, спільність ринків капіталу та праці як умова і вияв розвитку глобалізаційних процесів обумовлює необхідність як посилення уваги до зазначених проблем з боку національних урядів, так і нагальну потребу створення наднаціональних органів, покликаних на наднаціональному рівні захищати громадянські права, які заперечуються або ігноруються на національному рівні.

На сучасному етапі дослідження соціальних аспектів глобалізаційних процесів виокремлюють два основні елементи наднаціональної системи соціального захисту,

а саме наднаціональний перерозподіл доходів і наднаціональне правове регулювання [17].

Процес становлення механізму наднаціонального перерозподілу доходів можна спостерігати на рівні Європейському Союзу, де створюються відповідні фонди, що забезпечують певний рівень підтримки бідніших регіонів за рахунок заможніших. Це ще раз доводить правомірність висновків щодо необхідності створення глобального рівня управління. У щорічній доповіді ООН «Людський розвиток» декларується, що «людське суспільство дедалі більше набуває глобального виміру» [15].

Іншою формою наднаціональної та глобальної соціальної політики є наднаціональне правове регулювання, що передбачає приєднання до конвенцій і виконання рекомендацій МОП та інших міжнародних організацій і формування на цій основі національного законодавства, що регулює соціальний захист населення.

Те, що національна система соціального захисту в умовах глобалізації все більше набуває наднаціонального характеру, ніяким чином не має означати, що уряди країн повинні припинити активну соціальну політику, слідуючи у фарватері глобалізаційних процесів і приречено сприймаючи пов'язані з ними зовнішні загрози соціальній безпеці держави.

Навпаки, в умовах глобалізації економіки необхідно мобілізувати всі можливі внутрішні ресурси з метою формування ефективної системи соціального захисту, важливим елементом якої в сучасних умовах стає захист громадян від соціальних ризиків, пов'язаних з глобалізацією економіки.

Особливо актуальним це завдання є для нашої держави. Глибока соціально-економічна криза, відсутність надійної системи забезпечення національної безпеки, нерозвиненість соціальних інститутів щодо збереження людського потенціалу поглиблюють руйнівний вплив цих небезпек на суспільство. Нагальною потребою в Україні у контексті глобалізаційних процесів є забезпечення надійного соціального захисту, збереження трудового потенціалу, розвиток ринку праці, подолання бідності, забезпечення гарантій, прав та свобод населення, дотримання принципів соціальної справедливості.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, пропонуємо ввести в наукову лексику та практичну діяльність таке визначення сутності категорії «соціальний захист населення» з урахуванням впливу глобалізаційних факторів: сукупність законодавчо визначених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, реалізація яких забезпечується державними соціальними інститутами та установами чи приватними організаціями у неформальний спосіб з метою створення умов для підтримки життєзабезпечення та діяльного існування різних соціальних верств і груп населення (передусім, соціально вразливих) та які реалізуються за умов наднаціонального перерозподілу доходів.

Вважаємо, що саме такий категоріальний зміст дефініції «соціальний захист населення» містить елементи концептуальної проблеми зближення ринків капіталу та праці з метою врахування соціальних ризиків від негативного впливу глобалізації та слугуватиме теоретичним підґрунтям для подальшої трансформації практики реалізації багатовекторної політики держави у сфері соціального захисту населення.

Список використаних джерел:

1. Bonilla G.A., Gruat J.V. Social Protection: A Life Cycle Continuum Investment For Social Justice, Poverty Reduction And Sustainable Development. Geneva: International Labour Office, 2003. 57 p.
2. Журавський В. та ін. Українські Закони. Соціальний кодекс України: Проект / Християнсько- демократична партія України. Київ: Логос, 1998. 319 с.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Україна, 1996. 56 с.
4. Ойкен В. Основы национальной экономики / общ. ред. В. Автономова и др. Москва: Экономика, 1996. 352 с.
5. The Encyclopedia Americana. Complete in 30 vol. New York, 1973. Vol. 25. P. 102.
6. Косова Т., Басанцов І. Сутність і критерії ефективності системи соціального захисту. Фінанси України. 2000. № 8. С. 26–32.
7. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Право України. 2000. № 4. С. 36.
8. Спіфанов А., Сало І., Дьяконова І. Бюджет і фінансова політика України: навч. посіб. Київ: Наук. думка, 1997. 303 с.
9. Базилевич В. Державні фінанси: навч. посіб. Київ: Атіка, 2002. 128 с.
10. Шевчук П. Соціальна політика та соціальна безпека: навчальний посібник. Львів: вид-во ЛРІДУ УАДУ, 2003. 178 с.
11. Скуратівський В. Соціальна політика. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. Ковбасюк (голова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. Т. 1. С. 546–548.
12. Москаленко В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. Наукові записки. 2003. Т. 21. С. 42.
13. Михайловська І., Неліпович О. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 6. Т. 4. С. 255–260.
14. Шклярський Ю. Удосконалення управління соціальним захистом населення в регіоні (на матеріалах Миколаївської області): дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.09.01; НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. Київ, 1999. 192 с.
15. Кисільова Т. Соціальна політика в умовах глобалізації. URL: <http://www.niss.gov.ua/table/jalilo1.htm>.
16. Социальная справедливость в условиях глобализации экономики: повестка дня МОТ: Доклад Генерального директора Международной конференции труда, 81 сессия. Женева, 1994. С. 44–45.
17. Сіденко С. Соціальні проблеми глобалізації. URL: <http://ecolib.com.ua/article.php?book=19&article=2298>.

**СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ:
СОДЕРЖАНИЕ КАТЕГОРИИ И СООТВЕТСТВИЕ ВЫЗОВАМ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

Аннотация. В статье рассмотрено теоретическое содержание категории «социальная защита», особенности ее трактовки и критический анализ методов понимания. Определено, что социальная защита населения в Украине требует воспроизведения в собственной практике положительных черт и преодоления негативных последствий мировых тенденций глобализации. Установлено, что синтез и декомпозиция подсистем социальной защиты составляют условный каркас границ трансформации социальной политики государства до приведения их в соответствие с мировыми стандартами. Доказано, что категориальное содержание дефиниции «социальная защита населения» должно содержать элементы концептуальной проблемы сближения рынков капитала и труда с целью учета социальных рисков от негативного влияния глобализации. В результате сформирована теоретическая основа для дальнейшей трансформации практики реализации многовекторной политики государства в сфере социальной защиты населения.

Ключевые слова: социальная защита населения, социальная защищенность, социальная политика, система социальной защиты, социальные риски, глобализация.

**SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION:
CONTENT OF THE CATEGORY AND COMPLIANCE WITH THE CHALLENGES OF GLOBALIZATION**

Summary. The publication considers the theoretical content of the category “social protection”, features of its interpretation and a critical analysis of the approaches of understanding. It is determined that social protection of the population in Ukraine requires the reproduction of positive traits in its own practice and overcoming the negative consequences of the global trends of globalization. It has been established that the synthesis and decomposition of subsystems of social protection is a conditional framework of the transformation of social policy of the state to bring it in line with world standards. It is proved that the categorical content of the definition of “social protection of the population” should contain elements of the conceptual problem of convergence of capital markets and labor in order to take into account social risks from the negative impact of globalization. As a result, the theoretical basis for the further transformation of the practice of realization of the multi-vector policy of the state in the field of social protection of the population is formed.

Key words: social protection of the population, social security, social policy, social protection system, social risks, globalization.